

НАПРЯМ 4. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ТА СУЧАСНІСТЬ КРИМУ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-288-6-27>

Гірна Н. М.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства*

*Львівського національного медичного університету
імені Данила Галицького
м. Львів, Україна*

УКРАЇНІЗАЦІЯ ЧОРНОМОРСЬКОГО ФЛОТУ ЯК ВИЯВ ПІДТРИМКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 РР.

На початку ХХ ст. український народ постав перед новою політичною реальністю – імперії, до складу яких входили етнічні українські землі, припинили своє існування. Процеси становлення національних держав не оминули і українців, адже одразу після падіння монархій були створені представницькі органи у Києві та Львові, які виконували державницькі функції. Так почалася Національна революція, у результаті якої була відновлена українська державність – проголошено УНР і ЗУНР, а 22 січня 1919 року вони об'єдналися.

Очевидно, що кожна держава потребує сильного війська, тому одночасно з розвитком державотворчих процесів відбувалося формування української армії. Ми детальніше зупинимося на етапах перетворення наявних тоді на території України військових частин царської армії у власне українські збройні сили на прикладі Чорноморського флоту.

Українізація Чорноморського флоту почалася у березні 1917 р., одразу після падіння самодержавства. У Севастополі вийшов із підпілля гурток «Кобзар», до складу якого входило понад двадцять флотських офіцерів українців. Власне члени «Кобзаря» стали рушіями і провідниками національного руху Севастополя – ініціювали скликання зборів українських моряків, а їх у складі Чорноморського флоту було 65%. На установчих зборах була створена Українська чорноморська громада [3, с. 172]. Організація обрала собі штандарт – козацький прапор із хрестом у середині та вперше у Новітній історії України сформулювала військово-морську доктрину. Вона, зокрема, передбачала: створення потужного Чорноморського флоту з центром у Севастополі, приєднання

до нього «усіх українських морських сил у Балтійському та Каспійському просторах та на Японському просторі Зеленого Клину», укомплектування щонайменше трьох бригад лінійних кораблів, бригади крейсерів, трьох дивізій міноносців, підводних човнів, кораблів спецпризначення, а також гідроавіації. Таким чином, розпочалася українізація військово-морських сил. Про її розмах свідчить факт, що через місяць після утворення згаданої Української чорноморської громади більшість кораблів Чорноморського флоту мали українські ради. Найвпливовіші діяли на лінкорах «Іван Злотоустий», «Святий Євстахій», «Ростислав», крейсерах «Прут», «Кагул» та на ескадреному міноносці «Завидний» [1, с. 50]. Саме делегати від цих рад взяли участь у роботі I Всеукраїнського військового з'їзду, на якому виступили з вимогою залучення Чорноморського флоту до складу майбутніх Збройних сил України.

На засідання I Всеукраїнського військового з'їзду, що проходив у травні 1917 р. у залі Педагогічного музею Києва, зібралося понад сімсот делегатів – від солдатів до генералів. Вони представляли усі фронти Першої світової та два флоти – Чорноморський і Балтійський. До Президії обрали п'ятьох осіб: В. Винниченка (від Центральної Ради), С. Петлюру (від фронтників), М. Міхновського (від військовиків-тиловикив), С. Письменного (від моряків) і Ю. Кайкана (щойно призначеного командира Богданівського полку – першого полку вільного козацтва) [5, с. 125]. Знаковим рішенням з'їзду став універсал «Про створення українського війська». Документ передбачав, що у тилкових частинах колишньої царської армії українці мали виділятися в окремі підрозділи невідкладно. У бойових частинах належало проводити українізацію поступово, щоб не послабити фронту. Окрема резолюція регулювала питання українізації флотів: частина команд Балтійського флоту мала комплектуватися лише українцями, а Чорноморський флот, оскільки складався переважно з українців, і надалі мав поповнюватися лише українськими командами. Для належного забезпечення кадрами, з'їзд постановив утворити військові школи усіх рівнів і забезпечити їх українськими підручниками. Не підлягає сумніву, що широкий пласт завдань з українізації армії та створення українських підрозділів потребував безперервної роботи. Тому делегати військового з'їзду утворили Український генеральний військовий комітет у складі 21 особи [4, с. 29–31]. Його очолив Симон Петлюра, а після формування першого українського уряду – Генерального Секретаріату у червні 1917 р. він став Генеральним секретарем з військових справ.

Звістка про рішення I Всеукраїнського військового з'їзду сприяла піднесенню українців на усіх фронтах і кораблях. Першою українізованою частиною став Севастопольський флотський півекіпаж –

підрозділ мав свою корогву з портретом Тараса Шевченка, а його оркестр у червні 1917 р. першим на Чорноморському флоті почав виконувати «Ще не вмерла Україна». Тривала українізація морських екіпажів, на щоглах з'явилися синьо-жовті прапори. На Балтійському флоті моряки-українці висловили бажання утворити окремих екіпаж «Україна».

Отже, українізація військово-морських сил була дуже успішною, до осені 1917 р. майже 70% екіпажів кораблів Чорноморського флоту прийняли присягу на вірність Україні. І лише незлагоджена політика українських урядів та більшовицька пропаганда зупинили цей процес. Варто зауважити, що I Всеукраїнський військовий з'їзд ухвалив дві історичні постанови, які не належали до компетенції армії: земля має належати тим, хто її обробляє і перехід з осені 1917 р. на навчання українською мовою в усіх закладах освіти. Також він проголосив автономію України ще до проголошення I Універсалу УЦР та заявив, що існування держави неможливе без сильного війська. Справді, серед проблем доби Національної революції 1917–1921 рр. дуже помітним було те, що українське військо та й суспільство загалом значно випередило українську владу. Сподіваємося, що нинішня війна виправить цю надто дорогу історичну помилку.

Список використаних джерел:

1. Зінкевич Р. Активізація українського військового руху напередодні більшовицького перевороту (вересень – жовтень 1917 р.). *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. 2008. № 612. Держава та армія. С. 48–54.
2. Національні відносини в Україні у XX ст : збірник документів і матеріалів. Київ : Наукова думка. 1994. 570 с.
3. Пінак Є., Чмир М. Військо Української революції. Харків : Фоліо, 2017. 253 с.
4. Процик П. Державотворча діяльність Симона Петлюри. *НРУ. Державність. Демократія, Реформи*. Київ : Знання. 2006. С. 24–61.
5. Тинченко Я. Українське офіцерство: шляхи скорботи та забуття. 1917–1921. Київ : Наукова думка. 1995. 258 с.